

**Keuzemotieven van minderjarige mbo'ers en het
studentenreisproduct**
Een mixed methods onderzoek

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Jessica Nooij
Robert Tholen
Marjolein Muskens
Amir Khodaie

ResearchNed
april 2017

© 2017 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	4
1.1 Achtergrond	4
1.2 Vraagstelling	4
1.3 Leeswijzer	4
2 Onderzoeksmethode	6
2.1 Mixed-methods design	6
2.2 Doelgroep	6
2.3 Gegevensverzameling en respons	7
3 Keuzemotieven van (toekomstige) mbo'ers met recht op een studentenreisproduct	8
3.1 Belangrijke keuzemotieven	8
3.2 Attituden ten opzichte van studentenreisproduct	11
3.3 Spontane associaties	11
4 Keuzemotieven van mbo'ers zonder recht op een studentenreisproduct	13
4.1 Belangrijke keuzemotieven	13
4.2 Keuzemotieven stage	16
4.3 Attituden ten opzichte studentenreisproduct	18
4.4 Spontane associaties	19
5 Verschillen in keuzemotieven voor en na invoering van het studentenreisproduct	20
5.1 Verschillen in keuzemotieven	20
5.2 Verschil in belang van reiskosten en -afstand	20
6 Conclusie	23
Bijlage A : Achtergrondgegevens	25

Managementsamenvatting

Sinds 1 januari 2017 hebben mbo-studenten die jonger zijn dan 18 jaar recht op een studentenreisproduct¹. Het doel hiervan is dat studenten een bewustere opleidingskeuze kunnen maken zonder daarbij rekening te moeten houden met eventuele reiskosten. Naar aanleiding van deze nieuwe regeling heeft het ministerie van OCW aan ResearchNed gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de motieven van minderjarige mbo'ers om te kiezen voor een bepaalde opleiding of stageplek en de rol die reiskosten en reisafstand hierin spelen.

De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat vooral de inhoud van de opleiding, de sfeer, een specifieke beroepswens, goede baankansen en de kans om de opleiding daadwerkelijk te mogen volgen voor de meeste studenten bepalend zijn in de keuze voor een specifieke opleiding in het mbo. Deze motieven verschillen nauwelijks voor studenten met verschillende achtergrondkenmerken. Wel zien wij dat studenten die nog in het keuzeproces zitten een groter aantal aspecten belangrijk achten voor de keuze dan studenten die deze keuze al hebben gemaakt. Onder meer reiskosten en reistijd spelen een rol in de keuze voor een opleiding, voor zowel studenten met als zonder recht op een studentenreisproduct. Het aandeel studenten dat dit een belangrijk aspect vindt in hun opleidingskeuze is voor en na invoering van het studentenreisproduct niet veranderd. De mate van belang dat studenten hechten aan reiskosten als onderdeel van hun keuze is na invoering van het studentenreisproduct wel significant afgenomen. Zoals verwacht hebben de reiskosten een belangrijker rol gespeeld bij hun keuze voor een opleiding voor studenten die geen recht hadden op een studentenreisproduct dan voor studenten mét recht op het studentenreisproduct. Dit effect is het sterkst zichtbaar bij meisjes.

Met de invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers, is het belang van reiskosten afgenomen. Studenten met reisrecht geven aan zich minder belemmerd te voelen in hun opleidingskeuze door mogelijke reiskosten dan studenten zónder reisrecht. Ook geven studenten met recht op een studentenreisproduct vaker aan gebruik te (willen) maken van het openbaar vervoer om te reizen naar hun opleiding dan studenten die hier geen recht op hadden.

In lijn met wat geldt voor de opleidingskeuze geldt dat de keuze voor een stageplek voornamelijk wordt ingegeven door de inhoud van de stage en een specifieke beroepswens. Wel blijkt dat bij de keuze voor een stageplek, in vergelijking met de keuze voor een opleiding, reistijd en reiskosten voor meer studenten een (grote) rol hebben gespeeld. Meisjes hechtten meer belang aan reistijd en reiskosten naar een stageplek dan jongens. Reiskosten speelden voor studenten met een midden tot lage sociaaleconomische achtergrond een grotere rol in de keuze voor een stageplek dan voor studenten met een hoge sociaaleconomische achtergrond.

Een kanttekening bij deze resultaten is wel dat het huidige onderzoek laat zien hoe studenten mét en zónder recht op een studentenreisproduct hun opleidingskeuze hebben *ervaren* en welke motieven hierbij volgens hen een rol hebben gespeeld. Wat betreft de toekomstige studenten gaat het hierbij om een *gedragsintentie*. Zij hebben de keuze op het moment van afname van de vragenlijst nog niet daadwerkelijk gemaakt. Om de effecten van de invoering van het studentenreisproduct op het studiekeuzeproces voor minderjarige mbo'ers definitief vast te kunnen stellen, is het daarom belangrijk om op een later tijdstip het daadwerkelijke gedrag van de studenten te onderzoeken. Kiezen nu meer studenten voor opleidingen die verder weg zijn van huis dan vóór invoering van het studentenreisproduct? Studenten geven aan meer vrijheid in hun keuze te ervaren, maar of dit daadwerkelijk leidt tot *andere* keuzes, moet nog blijken.

---

1 Deze regeling geldt voor minderjarige mbo-studenten die een voltijdse opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol) volgen en de Nederlandse nationaliteit hebben.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Sinds 1 januari 2017 hebben mbo-studenten jonger dan 18 jaar recht op een studentenreisproduct (ov-kaart voor studenten). Deze regeling geldt voor minderjarige mbo-studenten die een voltijdse opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol) volgen en de Nederlandse nationaliteit hebben. Zij hebben sinds dit jaar recht op een studentenreisproduct, maar niet op de overige onderdelen van de studiefinanciering (basisbeurs, aanvullende beurs en lening). Vanaf hun achttiende hebben zij recht op deze onderdelen. Voor minderjarige mbo'ers die een opleiding op niveau 3 en 4 volgen (opleidingsduur 2 à 4 jaar) is het studentenreisproduct onderdeel van de prestatiebeurs. Dat betekent dat zij de kosten van het studentenreisproduct moeten terugbetalen als zij niet binnen tien jaar een opleiding afronden. Voor minderjarige mbo'ers die een opleiding op niveau 1 en 2 volgen (opleidingsduur 1 à 2 jaar) is het studentenreisproduct een gift. Mbo'ers die een opleiding in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) volgen, hebben geen recht op studiefinanciering en dus ook niet op het studentenreisproduct. Dit geldt zowel voor minderjarige als voor meerderjarige studenten.

Doel van de invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers is dat deze nieuwe regeling ervoor zorgt dat studenten een bewuste studiekeuze kunnen maken en het zich daarbij kunnen veroorloven om mobiel genoeg te zijn om ook buiten hun eigen woonplaats te kunnen studeren en stagelopen. Naar aanleiding hiervan is het ministerie van OCW benieuwd wat de motieven van minderjarige mbo'ers zijn om te kiezen voor een bepaalde opleiding of stageplek en de rol die reiskosten en reistijd hierin spelen. Dit onderzoek heeft als doel de rol van reiskosten en reistijd in het keuzeproces nader te onderzoeken.

1.2 Vraagstelling

In opdracht van de directies MBO en HO&S (Hoger Onderwijs en Studiefinanciering) van OCW heeft ResearchNed een onderzoek uitgevoerd dat antwoord moet geven op twee centrale vragen, namelijk:

- (1) *Wat zijn de motieven van minderjarige mbo-studenten om te kiezen voor een bepaalde opleiding?*
  - Welke motieven hebben minderjarige mbo-studenten voor de keuze van hun opleiding?
  - Verschillen deze motieven voor studenten met verschillende achtergrondkenmerken (bijv. sociaaleconomische status (SES), geslacht)
  - Welke rol speelt de reistijd naar de opleiding bij de keuze?
  - Welke rol spelen eventuele reiskosten bij de keuze?
  - In hoeverre is dit veranderd voor en na invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers?

- (2) *Wat zijn de motieven van minderjarige mbo-studenten om te kiezen voor een bepaalde stageplek?*
  - Welke motieven hebben minderjarige mbo-studenten voor de keuze van hun stageplek?
  - Verschillen deze motieven voor studenten met verschillende achtergrondkenmerken (bijv. SES, geslacht)
  - Welke rol speelt de reistijd naar de stageplek bij de keuze?
  - Welke rol spelen eventuele reiskosten bij de keuze?

1.3 Leeswijzer

In het vervolg worden de centrale onderzoeksvragen aan de hand van de belangrijkste resultaten beschreven en besproken. Wij vermelden hierbij alleen statistisch significante verschillen tussen groepen. Wij beginnen in hoofdstuk 2 met de beschrijving van de onderzoeksmethode. In hoofdstuk 3 behandelen wij de vraag welke keuzemotieven voor *mbo-studenten met recht op een*

studentenreisproduct bepalend zijn in hun keuze voor een opleiding. Hoofdstuk 4 gaat in op de vraag welke keuzemotieven *mbo-studenten die geen recht hadden op een studentenreisproduct* aandragen als belangrijk voor hun opleidings- en stagekeuze. In hoofdstuk 5 gaan wij in op de verschillen tussen de twee groepen. Wij sluiten het rapport af met een kort conclusiehoofdstuk.

2 Onderzoeksmethode

Om na te gaan wat de mogelijke effecten zijn van de invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers op de keuze voor een bepaalde opleiding of stageplek is met behulp van een semigestructureerd, mixed methods onderzoek in kaart gebracht wat de motieven van minderjarige mbo'ers zijn om te kiezen voor een bepaalde opleiding of stageplek vóór en na de introductie van het studentenreisproduct. Bijzondere aandacht is er voor de vraag in hoeverre eventuele belemmeringen betreffende reiskosten door deze maatregel zijn verholpen en of daarmee de ervaren keuzevrijheid voor deze studenten is vergroot.

Om daadwerkelijke effecten vast te kunnen stellen zou men bij voorkeur gebruik maken van een experimenteel design, waarbij een controlegroep met een experimentgroep vergeleken wordt in een voor- en nameting. In het huidige geval is het echter niet mogelijk om te werken met een controlegroep, omdat het recht op een studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers voor alle studenten geldt die aan de voorwaarden voldoen. Wij hebben daarom gewerkt met een tussen-subjecten design, waarbij verschillende cohorten met elkaar worden vergeleken. Met dit design kan in kaart gebracht worden wat de motieven van huidige mbo-studenten waren om twee jaar eerder te kiezen voor een bepaalde opleiding of stageplek vóór de invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers. Deze motieven worden vervolgens vergeleken met minderjarige mbo'ers die na de invoering van het studentenreisproduct deze keuze hebben gemaakt. Hoewel het niet mogelijk is om met dit design causale relaties vast te stellen (immers, naast de invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers kunnen er andere, gelijktijdige veranderingen een rol spelen), geeft het wel inzicht in mogelijke veranderingen in de manier waarop mbo'ers komen tot de keuze voor een specifieke opleiding of stageplek. Hieronder beschrijven we de toegepaste onderzoeksmethode in meer detail.

2.1 Mixed-methods design

Om na te gaan wat de motieven van aankomende mbo'ers zijn om te kiezen voor een bepaalde opleiding is gebruik gemaakt van een mixed-methods design. Specifiek is in dit rapport een *within-stage mixed model* design gehanteerd (Onwuegbuzie & Johnson, 2004).² Dit design is gebaseerd op een kwantitatieve benadering met een kwalitatieve component. Beide componenten worden in één studie afgenomen (Creswell, 2015; Onwuegbuzie & Johnson, 2004).³ Door middel van open vragen worden de spontane associaties van de respondenten met hun opleidingskeuze gemeten. Vervolgens wordt in een gesloten vraag het belang van een aantal vooraf bepaalde keuzemotieven getoetst. Voordelen van deze methode zijn dat deze zowel exploratief als ook toetsend van aard is en daardoor tot een zo compleet mogelijk beeld van keuzemotieven leidt. Door deze aanpak is het tevens mogelijk de eerder spontaan opgeroepen motieven nader te definiëren en te kwantificeren en wordt een beeld van de eigen perceptie van de respondenten verkregen. De kwalitatieve gegevens bieden diepgang, terwijl de kwantitatieve gegevens de mogelijkheid bieden om de antwoorden te vergelijken en te duiden.

2.2 Doelgroep

Het huidige onderzoek richt zich in eerste instantie op vmbo-scholieren en havisten in hun laatste jaar (die komend schooljaar van plan zijn te beginnen aan een mbo-opleiding) en mbo-studenten in hun tweede jaar (die twee jaar geleden zijn begonnen met hun opleiding). De vraag is wat de motieven voor

---

2 Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational researcher*, 33 (7), 14-26.

3 Creswell J. W. (2015). *A Concise Introduction to Mixed Methods Research*. Thousand Oaks: Sage. Onwuegbuzie, A. J., & Johnson, R. B. (2004). *Mixed method and mixed model research*. In R. B. Johnson & L. B. Christensen, *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches* (pp. 408-431). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

een opleidingskeuze of stageplek zijn voor mbo'ers en wat de rol van reiskosten hierin is. Daarnaast is een vraag in hoeverre mobiliteitsaspecten zoals de reistijd en reiskosten verschillen voor studenten die voor en na invoering van het studentenreisproduct voor minderjarig mbo'ers hun keuze hebben gemaakt. Om deze vraag te beantwoorden, richt dit onderzoek zich op de groep vmbo'ers en havisten die dit jaar een keuze maakt voor een opleiding in het mbo. Deze groep is vergeleken met de groep die dezelfde keuze twee jaar geleden heeft gemaakt. Er is bewust gekozen om het huidige cohort eerstejaarsstudenten niet mee te nemen in dit onderzoek. Dit cohort zit precies tussen de maatregel in. In het begin van het schooljaar hebben zij nog geen recht op een studentenreisproduct, maar vanaf 1 januari 2017 hebben zij alsnog recht hierop gekregen. Hierdoor is het moeilijker om voor dit cohort een duidelijk onderscheid te maken tussen de situatie met en zonder beschikking over een studentenreisproduct. Bij begin van het studiejaar was de invoering van de regeling immers al bekend en heeft deze groep mogelijk al daarop geanticipeerd bij de opleidings- en instellingskeuze. Het cohort daarvoor had geen recht op een studentenreisproduct en vormt hierdoor een betrouwbaardere vergelijkingsgroep.

2.3 Gegevensverzameling en respons

Voor de bevraging van tweedejaars mbo-studenten is gebruik gemaakt van het *studentenpanel* dat door ResearchNed wordt beheerd. Uit het studentenpanel is een steekproef getrokken van tweedejaarsstudenten die bij aanvang van hun opleiding onder de achttien jaar waren. Deze studenten zijn via e-mail benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek.

Om de toekomstige studenten – scholieren die dit jaar een keuze maken voor een mbo-opleiding – te benaderen, is gebruikt gemaakt van contactgegevens van DUO. Via DUO is een gestratificeerde steekproef getrokken, waarbij rekening is gehouden met vooropleiding (vmbo-basis, vmbo-kader, vmbo GL/TL en havo) en regio (G4, G32 en landelijk) als aspecten die bepalend kunnen zijn voor de keuzemogelijkheden die toekomstige mbo'ers hebben of ervaren. Deze groep is per brief op hun huisadres benaderd.

In tabel 1 is de respons weergegeven. Er zijn in totaal 8.768 tweedejaars mbo-studenten en 15.000 eindexamenkandidaten in vmbo en havo aangeschreven. Respondenten hadden vier weken de tijd om de enquête in te vullen. Voor het onderzoek onder tweedejaars mbo-studenten is een uitnodiging en een reminder verstuurd. Voor het onderzoek onder eindexamenkandidaten (toekomstige studenten) is alleen een uitnodiging verstuurd. In bijlage a is tevens de verdeling over achtergrondkenmerken opgenomen.

Tabel 1: Respons

	Eindexamenkandidaten vmbo/havo	Tweedejaars mbo-studenten
Aangeschreven	15.000	8.768
Bruto respons	1.909	2.175
Netto respons incomplete	178	536
Netto respons complete	1.731	1.639
Respons	13%	25%
Bruikbare respons	12%	19%

3 Keuzemotieven van (toekomstige) mbo'ers met recht op een studentenreisproduct

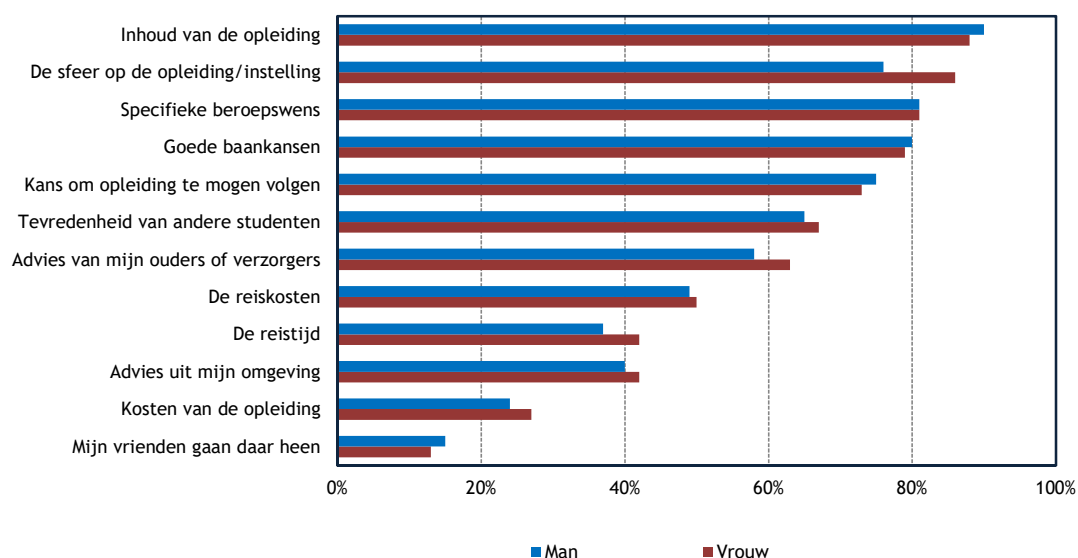
3.1 Belangrijke keuzemotieven

Voor toekomstige mbo'ers met recht op een studentenreisproduct blijkt veelal de inhoud van de opleiding het belangrijkste motief, gevolgd door de sfeer op de opleiding of instelling en een specifieke beroepswens (zie tabel 2). Het minst vaak wordt door toekomstige mbo'ers het feit dat hun vrienden of vriendinnen ervoor kiezen genoemd als belangrijk aspect in de keuze voor een opleiding. De kosten van de opleiding is een aspect waar studenten het minst over nadenken. Maar één op de vier studenten geeft aan dat dit een belangrijk aspect is om al dan niet te kiezen voor een bepaalde opleiding. De reiskosten spelen een grotere rol. Hierover geeft de helft van de bevroegden aan dat dit heeft meegewogen in hun beslissing. De reistijd wordt door wat minder studenten (40%) als belangrijk aspect in deze keuze ervaren.

Tabel 2: Welke aspecten spelen een rol in de keuze van je opleiding? (N=1.396)

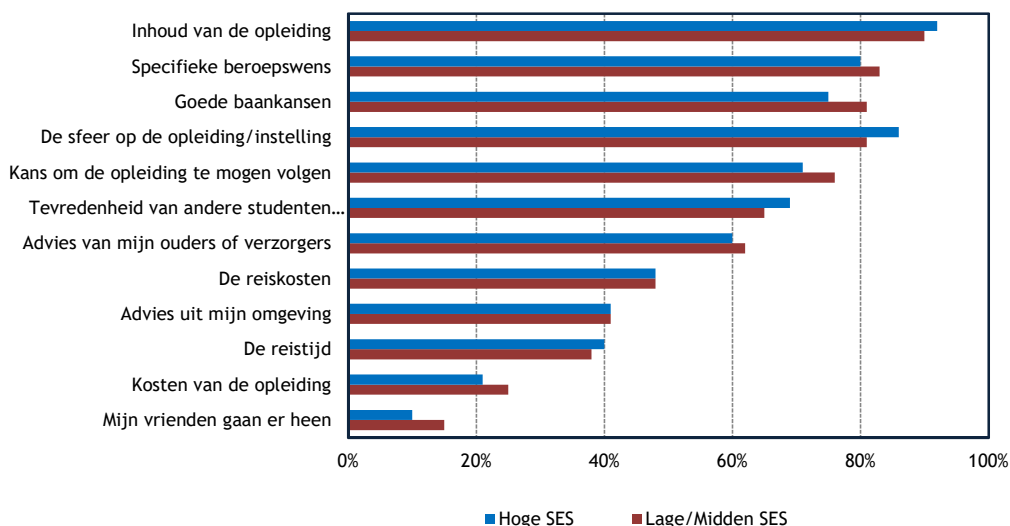
	% speelt een (grote) rol	% niet over nagedacht
Inhoud van de opleiding	89%	3%
De sfeer op de opleiding/instelling	82%	4%
Specifieke beroepswens	81%	1%
Goede baankansen	79%	5%
Kans om daadwerkelijk te mogen beginnen met de opleiding	74%	7%
Tevredenheid van andere studenten aan de opleiding/instelling	66%	5%
Advies van mijn ouders of verzorgers	61%	3%
De reiskosten	50%	8%
Advies uit mijn omgeving	41%	5%
De reistijd	40%	3%
Kosten van de opleiding	26%	21%
Mijn vrienden/vriendinnen gaan naar deze opleiding/instelling	14%	4%

In figuur 1 is te zien dat meisjes in hun opleidingskeuze vaker waarde hechten aan de sfeer dan jongens. Verder verschillen meisjes en jongens nauwelijks in hun keuzemotieven.

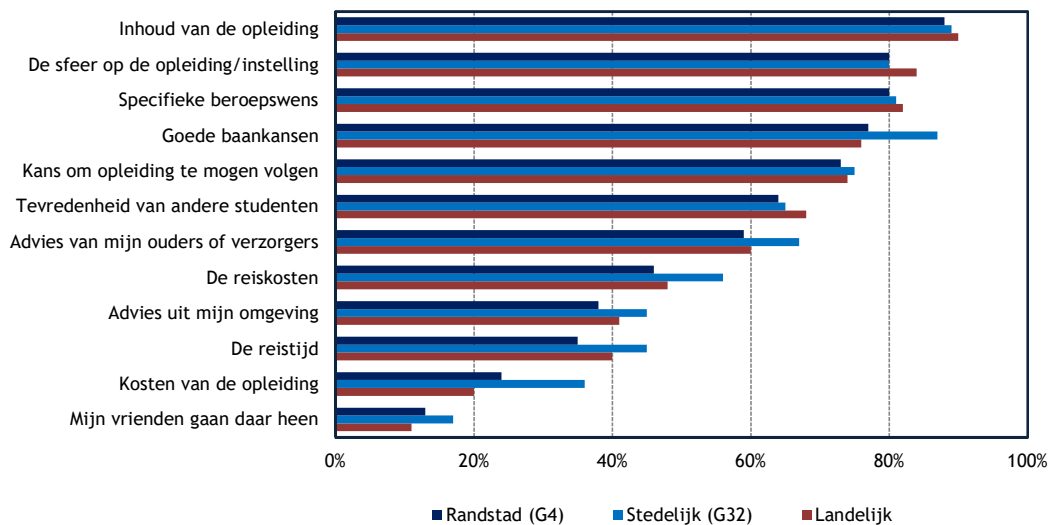
Figuur 1: Keuzemotieven van toekomstige mbo'ers naar geslacht (N=1.396)

Toekomstige mbo'ers met een gemiddelde tot lage sociaaleconomische achtergrond geven vaker aan waarde te hechten aan de kans om de opleiding daadwerkelijk te mogen volgen dan toekomstige mbo'ers met een hoge sociaaleconomische achtergrond (zie figuur 2). Ook vinden meer studenten met een gemiddelde tot lage sociaaleconomische achtergrond het belangrijk of hun vrienden of vriendinnen naar dezelfde opleiding gaan en spelen de kosten van de opleiding in de opleidingskeuze in het mbo vaker een rol dan voor studenten met een hoge sociaaleconomische achtergrond. Verder verschillen de twee groepen weinig van elkaar. Reiskosten en reisafstand spelen voor beide groepen dezelfde rol in hun opleidingskeuze.

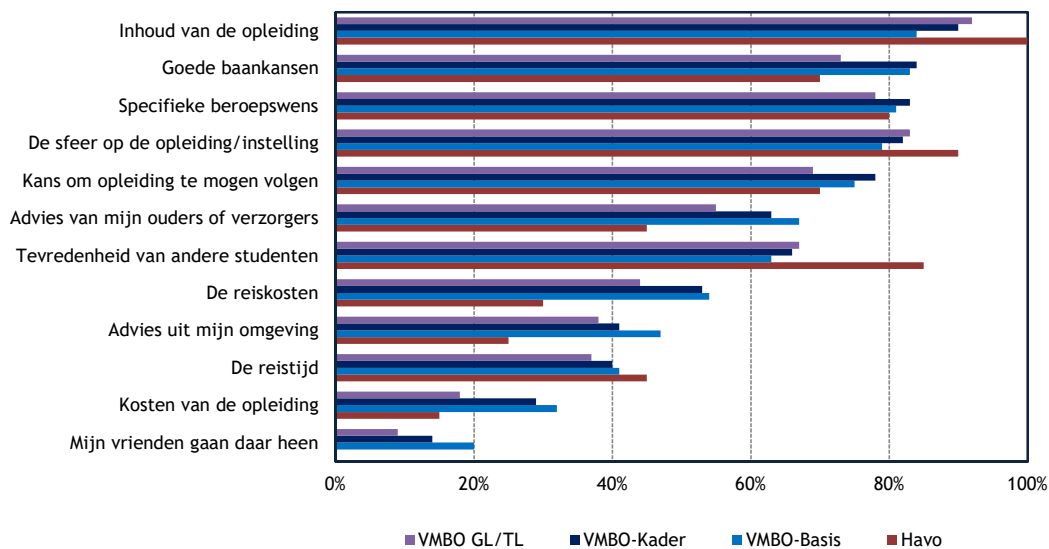
Figuur 2: Keuzemotieven van toekomstige mbo'ers naar SES (N=1.136)

Figuur 3 toont verschillen in keuzemotieven tussen toekomstige studenten uit landelijke, stedelijke en G4 regio's. Te zien is dat toekomstige mbo'ers uit een stedelijk gebied vaker aangeven goede baankansen belangrijk te vinden in hun opleidingskeuze dan toekomstige mbo'ers die uit de Randstad of landelijke gebieden komen. Studenten uit stedelijke gebieden geven ook vaker dan studenten uit de andere gebieden aan het advies van ouders/verzorgers belangrijk te vinden en het feit dat hun vrienden of vriendinnen dezelfde opleiding kiezen. Daarnaast geeft deze groep vaker dan toekomstige studenten uit de Randstad of landelijke gebieden aan de reiskosten en de kosten van de opleiding belangrijk te vinden, evenals de reistijd. Samenvattend suggereren de resultaten dat toekomstige mbo'ers in stedelijke gebieden een breder scala aan keuzemotieven hanteren dan studenten in de G4 of landelijke regio's. Vooral dit laatste is onverwacht. Aangenomen werd dat ook in landelijke gebieden meer studenten dan in de G4 de reiskosten en de reisafstand belangrijk zouden vinden. Dit omdat de keuzemogelijkheden in de nabije omgeving in landelijke gebieden vaak beperkter zijn dan in de grote steden.

Figuur 3: Keuzemotieven van toekomstige mbo'ers naar regio (N=1.396)

In figuur 4 is onderscheid gemaakt naar vooropleiding. Er is vooral een verschil te zien tussen de keuzemotieven van toekomstige studenten met een vmbo-basis vooropleiding en studenten met een vmbo-GL/TL vooropleiding. Studenten met een vmbo-GL/TL vooropleiding geven vaker aan de inhoud van de opleiding belangrijk te vinden. Tegelijkertijd geven studenten met een vmbo-basis of vmbo-kader vooropleiding vaker dan studenten met een vmbo-GL/TL vooropleiding aan goede baankansen belangrijk te vinden in de keuze voor een mbo-opleiding. Verschillen tussen vooropleiding zien wij ook bij het mogen beginnen met de opleiding en het advies van ouders/verzorgers en de kosten van de opleiding. Ook al lijken er verschillen te zijn tussen havisten en vmbo'ers op een aantal aspecten (inhoud van de opleiding, sfeer op de opleiding, tevredenheid van studenten met de opleiding, reiskosten), deze zijn statistisch niet significant. Wat betreft de reistijd en de reiskosten zijn geen verschillen gevonden tussen toekomstige studenten met verschillende vooropleidingen. Ook hier zien wij dat binnen alle groepen ongeveer evenveel toekomstige studenten aangeven deze aspecten belangrijk te vinden in hun opleidingskeuze.

Figuur 4: Keuzemotieven van toekomstige mbo'ers naar vooropleiding (N Totaal=1.383)

3.2 Attituden ten opzichte van studentenreisproduct

In het onderzoek is ook direct gevraagd naar de attituden van toekomstige mbo'ers ten opzichte van het studentenreisproduct en de rol hiervan in hun keuzeprocess. Zoals blijkt uit tabel 3 geven ruim vier op de tien studenten (43%) aan door het studentenreisproduct ook opleidingen te hebben overwogen die anders te ver weg waren geweest. Evenzoveel studenten geven aan dat het studentenreisproduct geen rol heeft gespeeld in hun keuze. Ongeveer een derde (34%) vindt het belangrijk dat zij hun opleiding dichtbij huis kunnen volgen, ook al hebben zij beschikking over een studentenreisproduct. Ongeveer een kwart van de studenten (24%) geeft aan zonder het studentenreisproduct niet de gewenste opleiding te kunnen gaan volgen. Zij geven hiermee duidelijk aan dat het gratis reisrecht een belemmering voor het volgen van hun voorkeursopleiding wegneemt. Er zijn maar weinig toekomstige studenten die aangeven geen gebruik van het studentenreisproduct te willen gaan maken of het enkel voor andere zaken dan reizen naar de instelling te willen gaan gebruiken.

Tabel 3: Attituden van toekomstige mbo'ers ten opzichte van opleidingskeuze (N= 1.396)

	% (zeer) mee eens
Door het gratis studentenreisproduct heb ik ook opleidingen overwogen die anders te ver weg waren geweest	43%
Het studentenreisproduct heeft geen invloed op mijn studiekeuze in het mbo	43%
Ik vind het belangrijk dat ik mijn mbo-opleiding dicht bij huis kan volgen, ook als ik een gratis studentenreisproduct heb	34%
Ik zou zonder gratis studentenreisproduct niet naar de mbo-instelling gaan van mijn eerste voorkeur	24%
Ik ga het gratis studentenreisproduct vooral voor andere zaken gebruiken dan reizen naar mijn instelling	7%
Ik ben niet van plan om een gratis studentenreisproduct aan te vragen	6%

3.3 Spontane associaties

In het begin van de vragenlijst is aan respondenten middels een open format gevraagd welke motieven een rol hebben gespeeld in hun opleidingskeuze. Hier konden respondenten alles opschrijven wat volgens hun een rol heeft gespeeld in het tot stand komen van de keuze. Door middel van woordfrequenties zijn de spontaan genoemde motieven van alle respondenten hieronder grafisch weergegeven. Om vooral een inhoudelijk beeld te kunnen schetsen zijn in de teksten de lidwoorden, voorzetsels en voegwoorden buiten beschouwing gelaten.

In figuur 5 zijn de meest genoemde woorden grafisch weergegeven. Hierin zien wij dat vooral woorden als 'leuk', 'goed', 'graag', 'opleiding' en 'school' door de meeste studenten worden genoemd. Dit suggereert dat een positieve associatie met de opleiding en instelling belangrijke motieven zijn die bij studenten spontaan naar voren komt. Wat opvalt is dat woorden die gerelateerd zijn aan de reiskosten en reisafstand nauwelijks spontaan worden genoemd. Woorden die hier het meest in de buurt komen zijn 'dichtbij' en 'buurt'.

4 Keuzemotieven van mbo'ers zonder recht op een studentenreisproduct

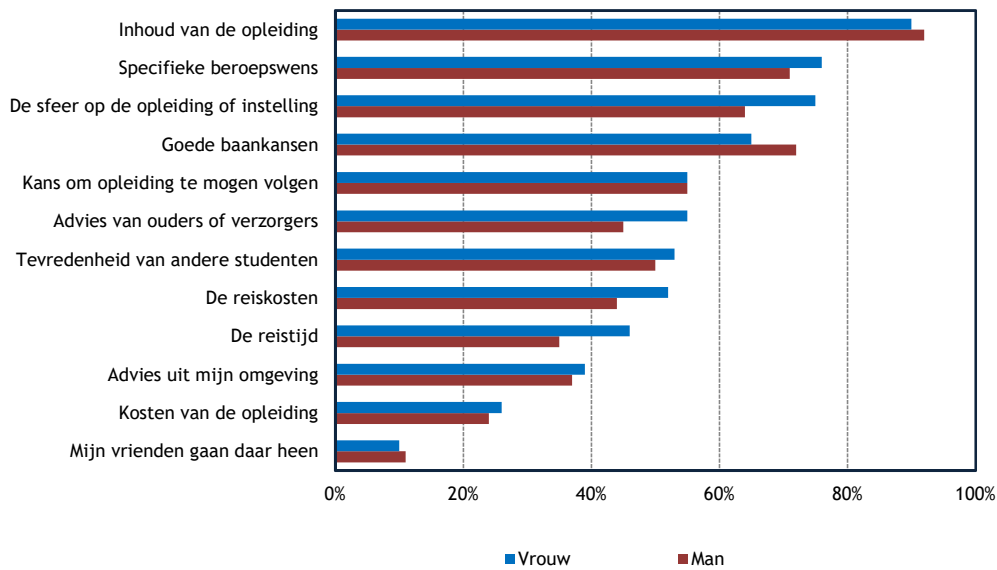
4.1 Belangrijke keuzemotieven

Ook aan tweedejaars mbo'ers, die bij het begin van hun opleiding geen recht hadden op een studentenreisproduct, is gevraagd welke aspecten een rol hebben gespeeld in de keuze voor een opleiding. Uit tabel 4 blijkt dat ook binnen deze groep de inhoud van de opleiding voor de meesten een belangrijk motief is geweest gevolgd door een specifieke beroepswens, de sfeer op de opleiding en goede baankansen. Het minst vaak wordt door tweedejaars mbo'ers het feit dat hun vrienden of vriendinnen ervoor kiezen genoemd als belangrijk aspect in de keuze voor een opleiding. Ook zij dachten het minst vaak na over de kosten van de opleiding en vonden dit vaak ook geen belangrijk aspect. De reiskosten speelden een grotere rol. Hier geeft de helft van de bevroagden aan dat dit heeft meegewogen in hun beslissing. De reistijd werd door wat minder studenten (42%) als belangrijk aspect in deze keuze ervaren.

Tabel 4: Welke aspecten spelen een rol in de keuze van je opleiding? (N=1.664)

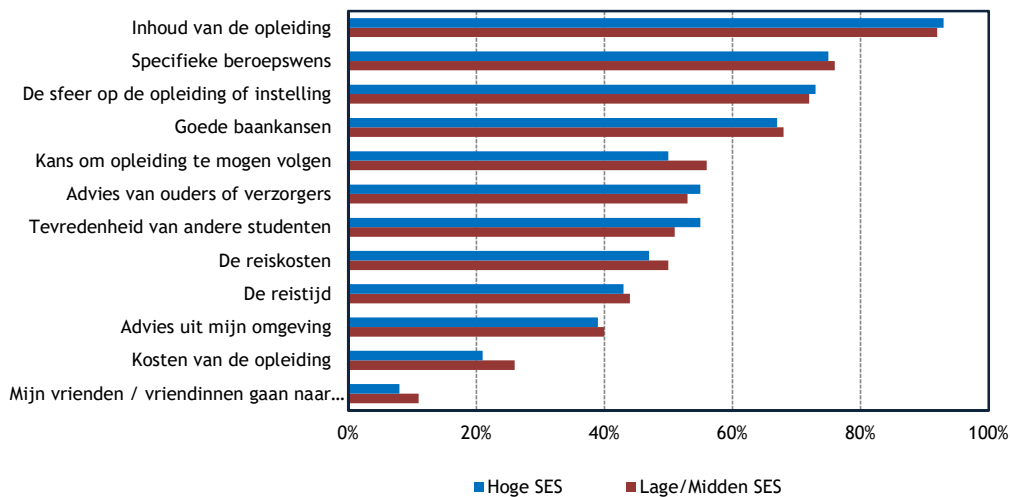
	% speelt een (grote) rol	Niet over nagedacht
Inhoud van de opleiding	90%	3%
Specifieke beroepswens	74%	4%
De sfeer op de opleiding of instelling	71%	4%
Goede baankansen	67%	5%
Kans om daadwerkelijk te mogen beginnen	55%	10%
Tevredenheid van andere studenten	52%	8%
Advies van ouders of verzorgers	52%	3%
De reiskosten	50%	7%
De reistijd	42%	5%
Advies uit mijn omgeving	38%	4%
Kosten van de opleiding	25%	17%
Mijn vrienden gaan naar deze opleiding of instelling	10%	4%

In figuur 6 is te zien dat jongens vaker aangeven goede baankansen belangrijk te hebben gevonden in hun opleidingskeuze dan meisjes. Bij meisjes speelden daarentegen een specifieke beroepswens vaker een belangrijke rol dan bij jongens. Eveneens werd door meisjes de sfeer op de opleiding/instelling vaker belangrijk gevonden. Daarnaast hechtten zij meer waarde aan het advies van ouders/verzorgers dan jongens. Wat betreft de reiskosten en reistijd vonden beduidend meer meisjes deze belangrijk in de keuze voor een opleiding dan jongens.

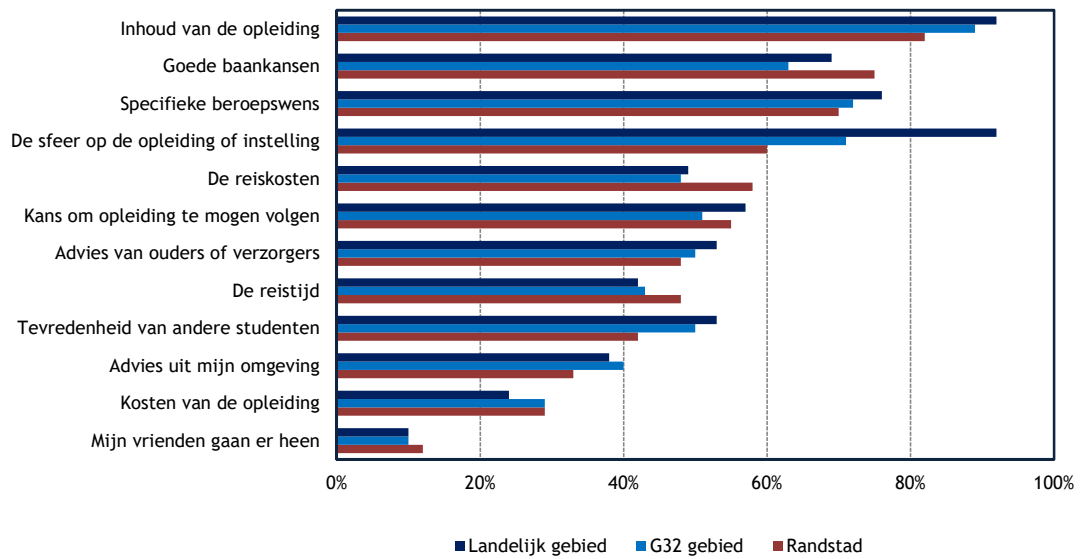
Figuur 6: Keuzemotieven van tweedejaars mbo'ers naar geslacht (N=1.664)

Figuur 7 toont aan dat de kans om daadwerkelijk te mogen beginnen met de opleiding voor tweedejaars mbo'ers met een gemiddelde tot lage sociaaleconomische achtergrond vaker een rol speelde in de opleidingskeuze dan voor mbo'ers met een hoge sociaaleconomische achtergrond. Daarnaast speelde het feit of vrienden of vriendinnen op dezelfde opleiding/instelling zitten vaker een rol voor mbo'ers met een gemiddelde tot lage sociaaleconomische achtergrond. Verder zijn geen significante verschillen tussen deze beide groepen gevonden. Reiskosten en reisafstand speelden voor beide groepen dezelfde rol in hun opleidingskeuze.

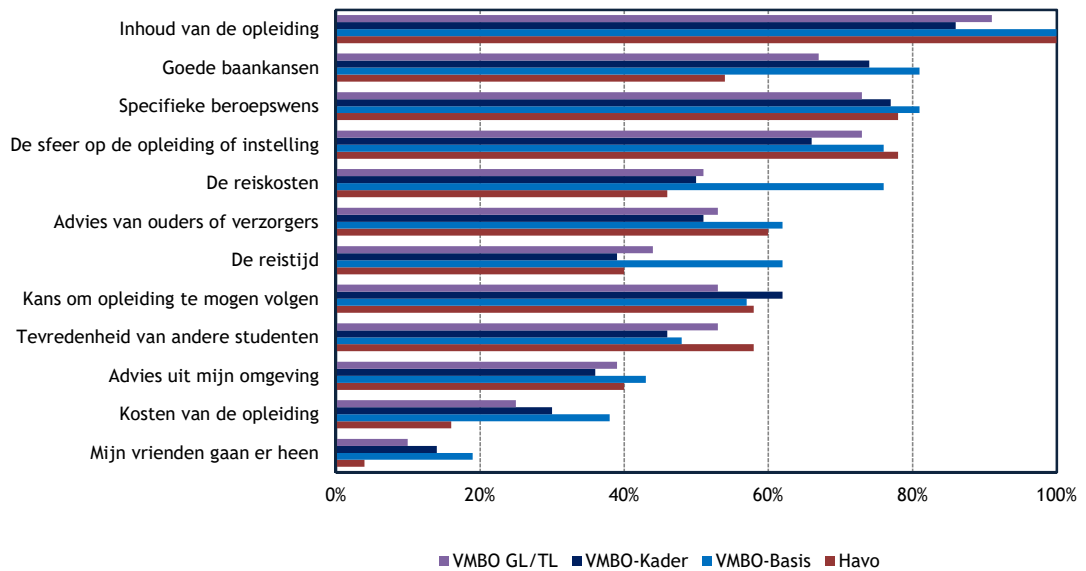
Figuur 7: Keuzemotieven van tweedejaars mbo'ers naar SES (N=1.231)

Figuur 8 toont de verschillen in keuzemotieven tussen studenten uit landelijke, stedelijke en G4 regio's. Het blijkt dat studenten uit landelijke gebieden, ten opzichte van studenten uit de Randstad, de sfeer vaker belangrijk vonden. Verder bestaan er geen significante verschillen bij de studenten uit de verschillende regio's. Hier valt ook op dat er geen verschillen bestaan in het aantal studenten dat de reistijd en reiskosten belangrijk vond tussen verschillende regio's.

Figuur 8: Keuzemotieven van tweedejaars mbo'ers naar regio (N=1.479)

In figuur 9 is er onderscheid gemaakt naar vooropleiding. Hierbij moet vermeld worden dat het aantal respondenten met een havo-vooropleiding (N=50) en een vmbo-basis vooropleiding (N=21) te klein was om statistisch betekenisvolle verschillen te kunnen vaststellen. Betreffende de andere groepen is te zien dat studenten met een vmbo-kader diploma vaker dan studenten met een vmbo-GL/TL diploma aangeven dat de kans om daadwerkelijk met de opleiding te mogen beginnen een belangrijk aspect was in de opleidingskeuze. Verder zijn er geen significante verschillen tussen studenten met verschillende vooropleidingen gevonden, ook niet betreffende reiskosten en reisafstand.

Figuur 9: Keuzemotieven van tweedejaars mbo'ers naar vooropleiding (N=1.488)

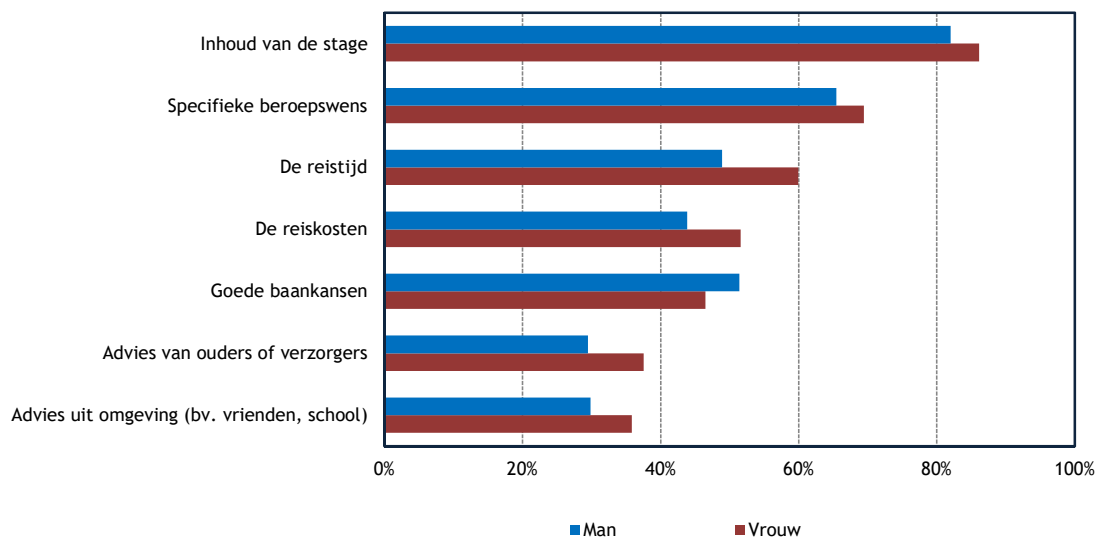
4.2 Keuzemotieven stage

Tweedejaars mbo-studenten hebben eveneens hun keuzemotivatie voor hun stageplek aangegeven. Hierbij is specifiek gevraagd naar de keuze voor een stageplek in de periode dat zij nog geen recht hadden op een studentenreisproduct. Van alle respondenten geeft 75 procent aan in die periode stage te hebben gelopen en daarvan hebben de meesten (65%) ook zelf een stageplek mogen kiezen. De andere tien procent geeft aan een plek toegewezen te hebben gekregen. Voor studenten die zelf een keuze konden maken is in tabel 5 te zien wat de belangrijkste motieven waren. Net als bij de keuze voor een opleiding geven de meeste studenten aan dat de inhoud en een specifieke beroepswens belangrijke motieven waren in de keuze voor een stageplek. De reistijd en -kosten worden hier door wat meer studenten belangrijk gevonden dan bij de keuze voor een opleiding.

Tabel 5: Keuzemotieven stageplek tweedejaars mbo-studenten (N=805)

	Speelt een (grote) rol	Niet over nagedacht
Inhoud van de stage	85%	2%
Specifieke beroepswens	68%	3%
De reistijd	56%	3%
De reiskosten	49%	5%
Goede baankansen	48%	6%
Advies van ouders of verzorgers	35%	4%
Advies uit omgeving (bijv. vrienden, school)	34%	3%

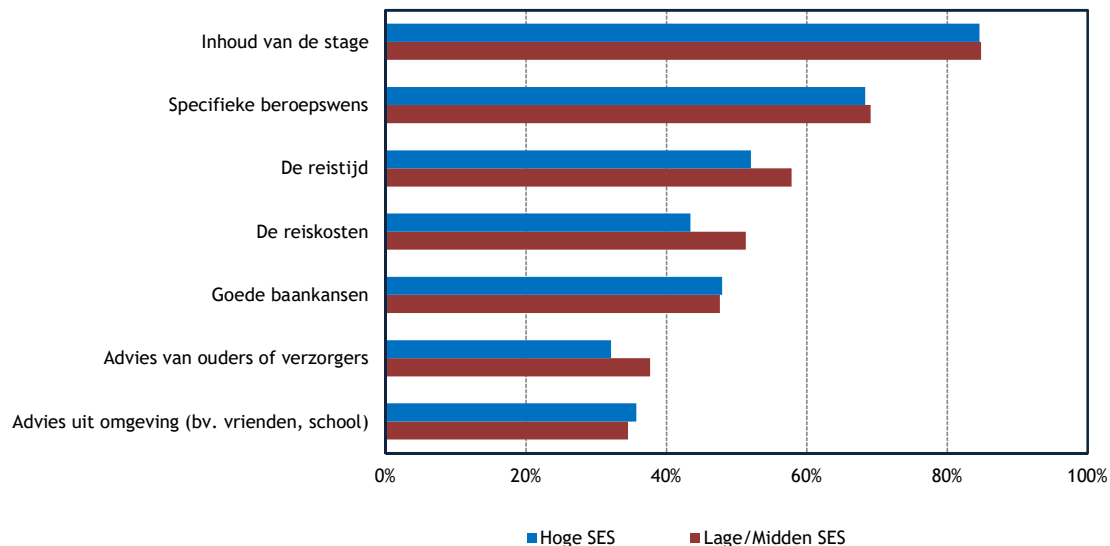
In figuur 10 staan de verschillende motieven opgesplitst naar geslacht. Hieruit blijkt dat meisjes meer waarde aan de reistijd en de reiskosten naar de stageplek hebben gehecht dan jongens. Eveneens vonden zij het advies van ouders of verzorgers vaker belangrijk in hun keuze voor een stageplek. Verder bestonden er geen noemenswaardige verschillen tussen meisjes en jongens in hun keuzemotivatie voor een stageplek.

Figuur 10: Keuzemotieven stage van tweedejaars mbo'ers naar geslacht (N=805)

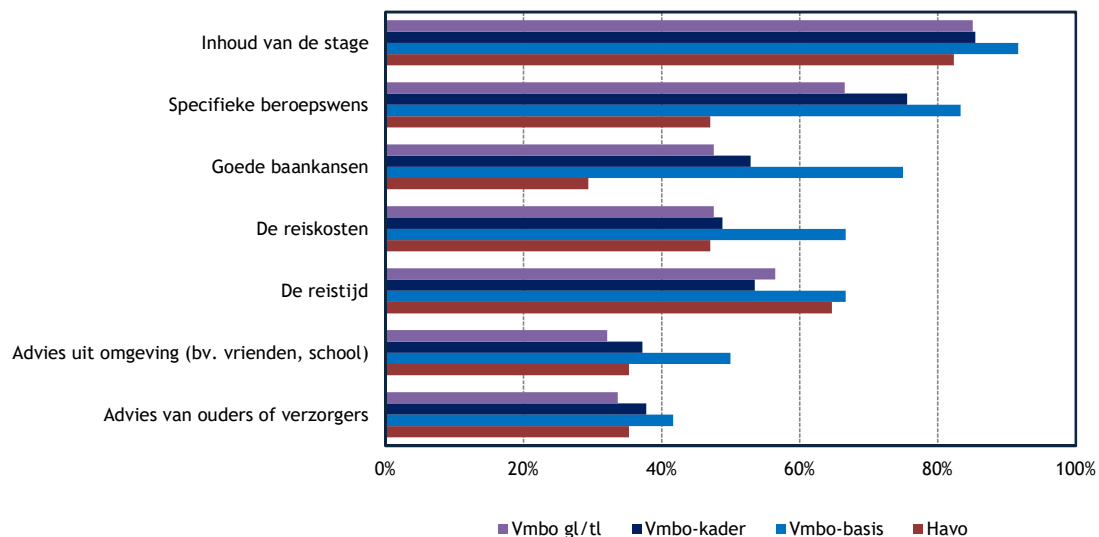
Figuur 11 laat de keuzemotieven van tweedejaars mbo-studenten zien, uitgesplitst naar hun sociaaleconomische achtergrond. Er blijken geen significante verschillen te bestaan in de keuzemotieven voor een stageplek tussen studenten met een midden tot lage of hoge sociaaleconomische achtergrond. Wel laat de analyse een verschil zien bij het belang van reiskosten

($p=.06$)⁴. Studenten met een midden tot lage sociaaleconomische achtergrond geven vaker aan reiskosten belangrijk te hebben gevonden dan studenten met een hoge sociaaleconomische achtergrond. Verder speelde de sociaaleconomische achtergrond van studenten geen rol in de keuze voor een stageplek.

Figuur 11: Keuzemotieven stage van tweedejaars mbo'ers naar SES (N=603)

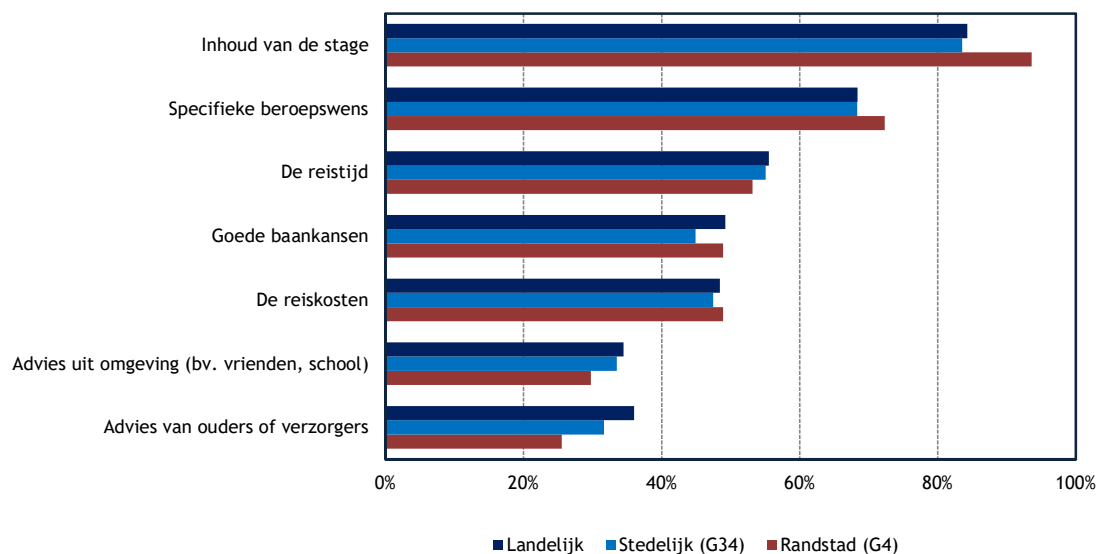
De resultaten tonen tevens geen verschillen in keuzemotieven voor een stage tussen studenten met verschillende vooropleidingen (zie figuur 12). Ook hier is het belangrijk om rekening te houden met het feit dat er onvoldoende respondenten met een havo of een vmbo-basis vooropleiding in het onderzoek zitten om uitspraken te kunnen doen over mogelijke verschillen ten opzichte van deze groepen.

Figuur 12: Keuzemotieven stage van tweedejaars mbo'ers naar vooropleiding (N=762)

⁴ Dit betekent dat de resultaten net niet statistisch van elkaar verschillen, maar de kans groot is dat dit bij een grotere N wel zo is. Het gaat hierbij dan wel om een kleine effectgrootte.

Ten slotte blijkt uit figuur 13 dat er geen verschillen in de keuzemotieven voor een stageplek waren tussen studenten uit verschillende regio's.

Figuur 13: Keuzemotieven stage van tweedejaars mbo'ers naar regio (N=727)

4.3 Attituden ten opzichte studentenreisproduct

Ook aan tweedejaars mbo'ers is een aantal stellingen voorgelegd om hun attitude ten opzichte van het studentenreisproduct en de rol daarvan in het keuzeproces direct te bevragen. Zoals blijkt uit tabel 6 geeft bijna de helft van de studenten met een studentenreisproduct aan ook andere opleidingen te hebben overwogen die nu of te ver weg waren geweest (48%) of waar de reiskosten zonder reisproduct te hoog waren geweest (47%). Een iets kleiner aandeel geeft aan niet te lang te willen reizen voor hun opleiding of stage (44%) of het belangrijk te vinden dat de opleiding dicht bij huis is (40%). Van de studenten die een stage hebben gedaan, geeft een derde (33%) aan dat het al dan niet hebben van een studentenreisproduct van invloed is geweest op hun keuze. Iets minder respondenten (27%) geven aan dat hun opleidingskeuze hierdoor is beïnvloed. Ten slotte geeft ongeveer een kwart van de studenten aan niet graag te reizen met het openbaar vervoer.

Tabel 6: Attituden van tweedejaars mbo'ers over studentenreisproduct (N=1568)

	% (zeer) mee eens
Als ik een gratis studentenreisproduct had gekregen bij aanvang van mijn mbo-opleiding, had ik mbo-opleidingen overwogen die nu te ver weg waren	48%
Als ik een gratis studentenreisproduct had gekregen bij aanvang van mijn mbo-opleiding, had ik mbo-opleidingen overwogen waarvoor de reiskosten te hoog waren	47%
Ik wil niet te lang reizen voor mijn opleiding of stage	44%
Ik vind het belangrijk dat ik mijn mbo-opleiding dicht bij huis kan volgen, ook als ik een gratis studentenreisproduct heb	40%
Het studentenreisproduct heeft invloed (gehad) op mijn keuze voor een stage	33%
Het studentenreisproduct heeft invloed (gehad) op mijn keuze voor een mbo-opleiding	27%
Ik reis liever niet met het openbaar vervoer	22%

4.4 Spontane associaties

In het begin van de vragenlijst is ook aan tweedejaars studenten middels een open format gevraagd welke motieven een rol hebben gespeeld in hun opleidingskeuze. In figuur 14 zijn de meest genoemde woorden grafisch weergegeven. Hierin zien wij dat vooral woorden als ‘leuk’, ‘interessant’, ‘graag’, ‘goed’, ‘opleiding’ en ‘school’ door de meeste studenten worden genoemd. Dit suggereert dat, net als bij toekomstige studenten, ook voor hen een positieve associatie met de opleiding en instelling belangrijke motieven zijn geweest die spontaan bij ze opkomen. Ook woorden als ‘mensen’ en ‘werken’ worden vaak genoemd. Dit kan wijzen op het belang van de sfeer en de beroepswens en baankansen. Dit beeld komt goed overeen met de hierboven beschreven kwantitatieve resultaten. Wat opvalt is dat ook door de studenten woorden die gerelateerd zijn aan de reiskosten en reisafstand nauwelijks spontaan worden genoemd. Woorden die hier het meest in de buurt komen en te maken hebben met de reisafstand/reistijd zijn de woorden ‘buurt’, ‘reizen’ en ‘dichtbij’ die in relatief kleine letters nog wel voorkomen.

Figuur 14: Spontane associaties keuzemotieven studenten (N=1.531)

In de nadere kwalitatieve analyse van de open antwoorden komt hier naar voren dat tien procent van de tweedejaars studenten de reisafstand spontaan noemt als motief in hun opleidingskeuze. Ook hier gaat het bij dit motief vooral om een voorkeur naar een opleiding in de buurt van de woonplaats. Bij de toekomstige studenten was dit 26 procent. De reiskosten worden door bijna twee procent van de tweedejaars studenten spontaan genoemd als keuzemotief.

5 Verschillen in keuzemotieven voor en na invoering van het studentenreisproduct

5.1 Verschillen in keuzemotieven

De resultaten van dit onderzoek laten een aantal verschillen zien in de keuzemotieven tussen toekomstige mbo-studenten en tweedejaars mbo-studenten. In tabel 7 is te zien dat toekomstige studenten significant vaker dan zittende studenten aangeven dat de sfeer, een specifieke beroepswens, goede baankansen, het daadwerkelijk mogen beginnen met de opleiding, de tevredenheid van andere studenten en het advies van ouders en het feit dat hun vrienden naar een specifieke opleiding gaan een rol spelen in hun opleidingskeuze. De inhoud van de opleiding wordt in beide cohorten door de meeste (toekomstige) studenten beoordeeld als belangrijk aspect. Er is geen verschil te zien in het aandeel (toekomstige) studenten dat reiskosten en reisafstand als belangrijk of zeer belangrijk beschouwt in de keuze voor een opleiding.

Tabel 7: Verschillen in keuzemotieven tussen de twee cohorten (Percentage 'speelt een (grote) rol'; Toekomstige mbo'ers (N)=1.396, Tweedejaars mbo'ers (N)=1.664)

	Toekomstige mbo'ers	Tweedejaars mbo'ers
Inhoud van de opleiding	89%	90%
De sfeer op de opleiding/instelling	82%	71%
Specifieke beroepswens	81%	74%
Goede baankansen	79%	67%
Kans om daadwerkelijk te mogen beginnen met de opleiding	74%	55%
Tevredenheid van andere studenten aan de opleiding/instelling	66%	52%
Advies van ouders of verzorgers (opleiding/instelling)	61%	52%
De reiskosten	50%	50%
Advies uit mijn omgeving (opleiding/instelling)	41%	38%
De reistijd	40%	42%
Kosten van de opleiding	26%	25%
Mijn vrienden/vriendinnen gaan naar deze opleiding/instelling	14%	10%

5.2 Verschil in belang van reiskosten en -afstand

Om de rol van reisafstand en reiskosten nader te onderzoeken is in tabel 8 gekeken hoe groot de rol is die (toekomstige) studenten voor deze aspecten aangeven. Uit de analyse van het belang dat (toekomstige) studenten hechten aan de reistijd en -kosten komt naar voren dat voor toekomstige mbo'ers de reistijd een grotere rol heeft gespeeld ($\mu=3,07$) in hun opleidingskeuze dan voor tweedejaars mbo'ers ($\mu=1,81$). De reiskosten speelden echter voor tweedejaars mbo'ers een grotere rol ($\mu=4,01$) in de keuze dan voor toekomstige mbo'ers ($\mu=3,41$). Beide verschillen zijn statistisch significant ($p<.001$).

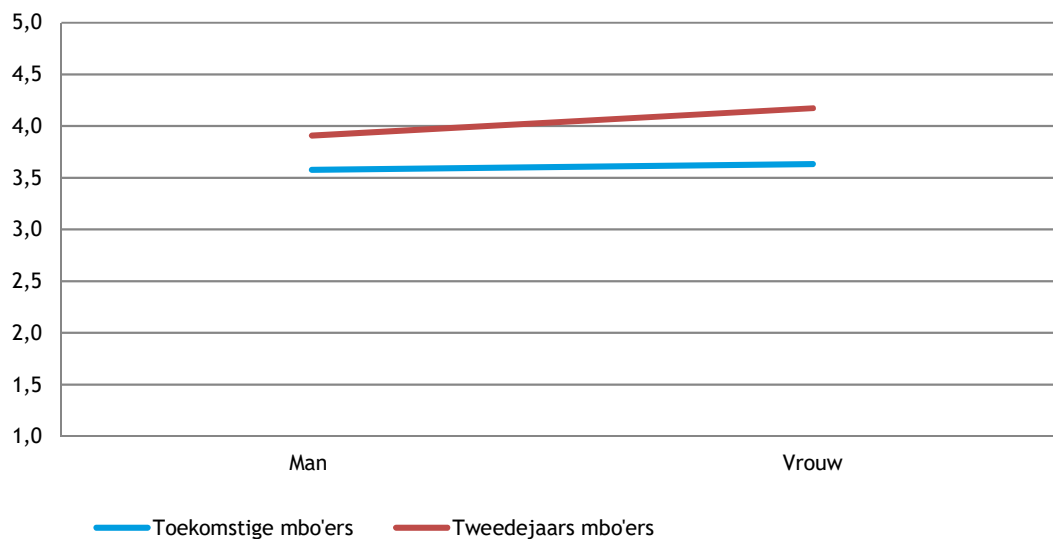
Tabel 8: De rol van reistijd en reiskosten: verschil tussen cohorten (5-puntsschaal: 1=helemaal geen rol, 5=zeer grote rol; $p<.001$)

	Toekomstige mbo'ers	Tweedejaars mbo'ers
De reistijd	3,07	1,81
De reiskosten	3,41	4,01

Deze resultaten suggereren dat, zoals verwacht, vooral de inhoud van de opleiding, de sfeer, specifieke beroepswensen en baankansen voor de meeste mbo'ers bepalend zijn in hun opleidingskeuze. Dit beeld is door de invoering van het gratis reisrecht voor minderjarige mbo'ers niet veranderd. De resultaten laten wel een afname zien in de mate waarin reistijd en -kosten een rol hebben gespeeld voor en na invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers. Zoals verwacht vonden tweedejaars studenten die geen recht hadden op een studentenreisproduct de reiskosten belangrijker bij hun keuze

voor een opleiding dan toekomstige studenten mét recht op het studentenreisproduct. Dit wordt ook geïllustreerd door het feit dat op de vraag hoe hoog zij de reiskosten schatten die gemoeid zijn bij hun opleidingskeuze, het gros van de toekomstige studenten (91%) geen antwoord had, vergeleken met 63 procent van de tweedejaars studenten. Dit sterkt het vermoeden dat de kennis over reiskosten minder belangrijk is geworden bij het maken van een opleidingskeuze.

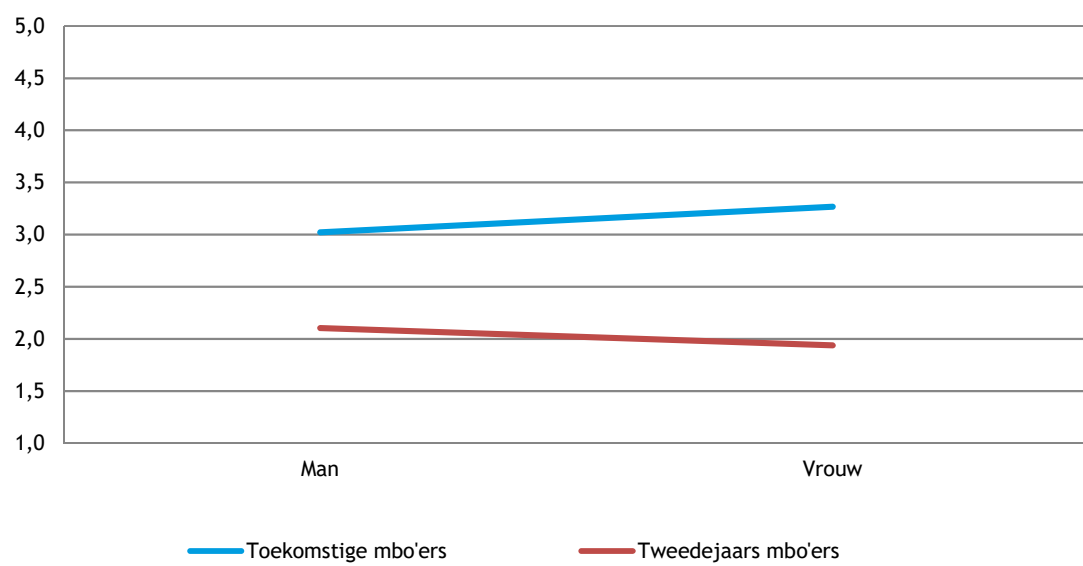
Uit de eerdere analyse van verschillen naar achtergrondkenmerken bleek verder dat vooral meisjes veel belang hechten aan de reiskosten. Daarom is ook gekeken naar het verschil in belang tussen meisjes en jongens voor en na invoering van het studentenreisproduct voor minderjarigen. En dit belang blijkt inderdaad sterker mee te spelen voor meisjes dan voor jongens. Zoals blijkt uit figuur 15 vonden meisjes die zonder recht op een studentenreisproduct een opleidingskeuze hebben gemaakt de reiskosten het meest belangrijk. Dit effect is statistisch significant ($p < .05$).

Figuur 15: Verschil in belang van reiskosten tussen cohorten naar geslacht (N=3.050)

Wat betreft de reistijd zien wij een ander patroon. Uit tabel 8 blijkt dat de reistijd juist voor toekomstige studenten belangrijker is ($\mu=3,07$) dan voor tweedejaars studenten ($\mu=1,81$). Zoals ook blijkt uit de analyse van de open antwoorden vinden toekomstige studenten het belangrijker dan tweedejaars studenten dat de instelling dichtbij hun huis is. Uit een analyse van de reistijden (in minuten) naar de gekozen opleiding blijkt dat toekomstige studenten gemiddeld minder lang reizen ($\mu=42$) dan tweedejaars studenten ($\mu=48$, $p < .001$). Tegelijkertijd geven toekomstige studenten (78%) vaker aan gebruik te (willen) maken van het openbaar vervoer om te reizen naar hun opleiding dan tweedejaars studenten (62%).

Ook hier is gekeken naar het effect van geslacht en figuur 16 laat zien dat meisjes zonder recht op een studentenreisproduct de reistijd het minst belangrijk vinden. Voor toekomstige studenten met recht op een reisproduct is de reistijd belangrijker dan voor tweedejaars zonder dit recht. Binnen deze groep vinden meisjes de reistijd juist belangrijker dan jongens. Ook dit effect is statistisch significant ($p < .001$).

Figuur 16: Verschil in belang van reistijd tussen cohorten naar geslacht (N=3.050)

6 Conclusie

Wat zijn de motieven van minderjarige mbo-studenten om te kiezen voor een bepaalde opleiding?

Op de vraag welke motieven mbo-studenten met recht op een studentenreisproduct hebben om te kiezen voor een bepaalde opleiding tonen de resultaten van de huidige studie aan dat de inhoud van de opleiding voor de meesten een belangrijk keuzemotief is. Ook de sfeer op de opleiding, een specifieke beroepswens en goede baankansen spelen voor de meesten een grote rol in de opleidingskeuze. Ook de meeste mbo-studenten zonder recht op een studentenreisproduct geven aan dat de inhoud van de opleiding een belangrijk motief was om te kiezen voor een bepaalde opleiding, gevolgd door de sfeer op de opleiding, een specifieke beroepswens en goede baankansen. De huidige resultaten tonen hiermee aan dat er geen noemenswaardige verschillen zijn in de belangrijkste keuzemotieven voor een mbo-opleiding tussen minderjarige mbo'ers mét en zónder recht op een studentenreisproduct. Dit resultaat verschilt tevens nauwelijks tussen studenten met verschillende achtergrondkenmerken.

Welke rol spelen de reisafstand en -kosten naar de opleiding bij de keuze?

Indien mbo'ers met recht op een studentenreisproduct wordt gevraagd naar de rol die reiskosten spelen in hun keuze, geeft de helft aan dat dit wel een rol heeft gespeeld. De reistijd wordt door minder studenten als belangrijk beoordeeld. Tevens geven meisjes vaker dan jongens aan de reisafstand en de reiskosten belangrijk te vinden in de opleidingskeuze. Ook de spontane associaties ondersteunen het beeld dat de reiskosten geen doorslaggevend keuzemotief zijn. Hier worden de reiskosten als onderdeel van het keuzeproces door minder dan één procent van de bevroegden benoemd. Ruim een kwart geeft aan dat de reisafstand van belang is geweest in hun keuze. Dit toont aan dat reiskosten en -afstand weliswaar een rol spelen in de opleidingskeuze, maar in de meeste gevallen niet de meest belangrijke keuzemotieven voor toekomstige mbo'ers zijn. Een kwart van de studenten geeft aan zonder recht op een studentenreisproduct waarschijnlijk een andere keuze te hebben gemaakt.

Wat betreft de motieven van mbo'ers zonder recht op een studentenreisproduct geven beduidend meer meisjes dan jongens aan reiskosten en reistijd belangrijk te hebben gevonden in de keuze voor een opleiding. Indien de studenten direct wordt gevraagd naar de rol die reiskosten speelden in hun opleidingskeuze, geeft iets minder dan de helft aan dat dit het geval was en dat ze mét recht op een studentenreisproduct ook andere opleidingen hadden overwogen waarvan de reiskosten toen te hoog waren. Bijna net zoveel studenten geven aan niet te lang te willen reizen voor hun opleiding of stage of het belangrijk te vinden dat de opleiding dicht bij huis is. De spontane associaties ondersteunen ook het beeld dat de reiskosten als onderdeel van het keuzeproces ondergeschikt is. Ongeveer twee procent van de bevroegden benoemd deze spontaan als keuzemotief. Eén op de tien studenten geeft aan dat de reisafstand van belang is geweest in hun keuze. Dit is in lijn met de eerdere bevindingen en steunt de aanname dat reiskosten en -afstand weliswaar een rol spelen in de opleidingskeuze, maar in de meeste gevallen niet de meest belangrijke keuzemotieven voor mbo'ers zonder recht op een studentenreisproduct zijn geweest. De keuzemotieven voor een stageplek zijn in lijn met deze resultaten. Ook hier bleken reiskosten en reistijd minder vaak een belangrijk keuzemotief dan inhoud en baankansen.

In hoeverre is dit veranderd voor en na invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers?

De mate van belang dat studenten hechten aan reiskosten als onderdeel van hun keuze is na invoering van het studentenreisproduct significant afgenomen. Zoals verwacht hebben de reiskosten voor tweedejaars studenten, die geen recht hadden op een studentenreisproduct, een belangrijkere rol gespeeld bij hun keuze voor een opleiding dan voor toekomstige studenten mét recht op het studentenreisproduct. Dit wordt ook geïllustreerd door het feit dat op de vraag hoe hoog zij de

reiskosten schatten die gemoeid zijn bij hun opleidingskeuze, het gros van de studenten met recht op een studentenreisproduct geen antwoord had. Dit steunt het vermoeden dat kennis over reiskosten minder belangrijk is geworden bij het maken van een opleidingskeuze. Bovendien geven studenten met recht op een studentenreisproduct vaker aan het openbaar vervoer te gebruiken om te reizen naar hun opleiding dan studenten zonder dit recht.

De resultaten tonen aan dat het al dan niet hebben van een studentenreisproduct zeker een rol speelt in de keuze voor een opleiding. Andere keuzaspecten zoals de inhoud van de opleiding en een specifieke beroepswens worden wel nog steeds belangrijker gevonden. Het belang van reiskosten als mobiliteitsaspect in de opleidingskeuze en het hieraan verbonden gebruik van het openbaar vervoer is wél veranderd met de invoering van het studentenreisproduct. Reiskosten spelen na invoering van het studentenreisproduct minder een rol in de keuze dan in het verleden. Studenten mét reisrecht geven daarnaast aan minder belemmerd te worden in hun opleidingskeuze door mogelijke reiskosten dan studenten zónder reisrecht. Ook geven studenten aan nu vaker gebruik te (willen) maken van het openbaar vervoer om te reizen naar hun opleiding.

Een kanttekening bij deze resultaten is wel, dat het huidige onderzoek laat zien hoe studenten mét en zónder recht op een studentenreisproduct hun opleidingskeuze hebben *ervaren* en welke motieven hierbij volgens hen een rol hebben gespeeld. Wat betreft de toekomstige studenten gaat het hierbij om een *gedragsintentie*. Zij hebben de keuze op het moment van het afnemen van de vragenlijst nog niet daadwerkelijk gemaakt. Om de effecten van de invoering van het studentenreisproduct voor minderjarige mbo'ers definitief vast te kunnen stellen, is het daarom belangrijk om op een later tijdstip ook het daadwerkelijke gedrag van de studenten te onderzoeken. Wat voor een opleiding hebben zij gekozen? En kiezen nu meer studenten ook voor opleidingen die verder weg zijn van huis dan studenten vóór invoering van het studentenreisproduct? Studenten geven aan meer vrijheid in hun keuze te ervaren, maar of dit daadwerkelijk leidt tot *andere* keuzes, moet nog blijken.

Bijlage A : Achtergrondgegevens

In tabel 9 wordt de verdeling van respondenten over de verschillende achtergrondkenmerken getoond. De respondenten zijn bij benadering gelijkmatig verdeeld over geslacht en regio. De verdeling over de sociaaleconomische achtergrond komt overeen met de vaak gevonden verdeling volgens de hier aangehouden definitie (opleidingsniveau ouders). Het aantal havisten is wat lager dan bij de andere vooropleidingen, maar ook dit was te verwachten, omdat niet alle havisten die aangeschreven zijn er voor kiezen om door te stromen naar het mbo.

Tabel 9: Toekomstige mbo'ers

	Aantal respondenten (N)	%
<i>Geslacht</i>		
Man	784	42
Vrouw	1.094	58
<i>Sociaaleconomische achtergrond (SES)</i>		
Hoge SES	358	32
Midden/Lage SES	778	68
<i>Regio</i>		
Landelijk	715	37
Stedelijk (G32)	569	30
Randstad (G4)	625	33
<i>Vooropleiding</i>		
Havo	293	16
VMBO-Basis	460	25
VMBO-Kader	570	30
VMBO GL/TL	543	29

Zoals blijkt uit tabel 10 is de verdeling van de tweedejaars mbo'ers die deel hebben genomen aan het onderzoek wat minder gelijkmatig verdeeld. Meisjes zijn oververtegenwoordigd, net als studenten uit landelijke regio's en studenten met een vmbo GL/TL vooropleiding. Er zitten zodanig weinig havisten en studenten met een vmbo-basis vooropleiding in de steekproef, dat voor deze twee groepen geen statistische toetsen kunnen worden uitgevoerd.

Tabel 10: Tweedejaars mbo'ers

	Aantal respondenten (N)	%
<i>Geslacht</i>		
Man	747	34
Vrouw	1.428	66
<i>Sociaaleconomische achtergrond (SES)</i>		
Hoge SES	453	37
Midden/Lage SES	778	63
<i>Regio</i>		
Landelijk	1.059	72
Stedelijk (G32)	317	21
Randstad (G4)	103	7
<i>Vooropleiding</i>		
Havo	50	3
VMBO-Basis	21	1
VMBO-Kader	336	23
VMBO GL/TL	1.081	73